

Evelina Kristanova

**DOROBEK PRASOZNAWCZY
PROFESOR HANNY TADEUSIEWICZ**

Ważne miejsce w dorobku naukowym prof. dr hab. Hanny Tadeusiewicz zajmują opracowania poświęcone prasie polskiej. Publikacje te stanowią prawie czwartą jego część, zatem warto poświęcić im szczególną uwagę¹.

Analizując wydane książki i artykuły należy zauważyć, że Pani Profesor zajęła się głównie polską prasą XIX w. (chronologicznie wpierv pierwszej, a potem drugiej połowy stulecia), a podjęte tematy ujęła dwuaspektowo. Z jednej strony starała się zapoznać odbiorców z mało znanymi tytułami prasowymi, z drugiej zaś prowadziła szczegółowe badania nad fachową prasą drukarską wybranego okresu. W obu przypadkach skupiła się na zawartości treściowej periodyków.

Zagadnienia dotyczące prasy były bliskie H. Tadeusiewicz już na początku drogi naukowej. W pracy doktorskiej zatytułowanej *Czasopisma warszawskie z lat 1825-1830 jako obraz życia literackiego stolicy w epoce przedpowstaniowej* przeanalizowała szczegółowo tytuły wydawane w czasie kształtowania się polskiego dziennikarstwa, wzrostu ilościowego prasy i jej specjalizacji. W części wstępnej zapoznała z dotychczasowym stanem badań, po czym przedstawiła ogólną charakterystykę około trzydziestu tytułów zanalizowanych z autopsji. Drugą część rozprawy stanowiło obszerne omówienie materiałów literackich na ich łamach z podziałem na poezję, dramat i powieść (praca liczyła 471 stron maszynopisu).

Początki późniejszych zainteresowań biografistycznych H. Tadeusiewicz widoczne były już na pierwszym etapie pracy naukowej, o czym świadczą dobrze sporządzone w rozprawie doktorskiej biogramy do aneksu wydawców, redaktorów i drukarzy².

¹ Liczą 38 pozycji z ogółu 156 publikacji wydanych do końca 2010 r. Ustaleń dokonano na podstawie *Bibliografii prac Prof. Hanny Tadeusiewicz*, w: *Sylwetki łódzkich uczonych. Profesor Hanna Tadeusiewicz*, Łódź 2010, z. 101, s. 15-29 i *Hanna Tadeusiewicz bibliotekarz i bibliolog. Bibliografia publikacji 1966-2004*, oprac. E. Andrysiak, Kalisz 2004, 36 s.

² Na podstawie maszynopisu pracy doktorskiej w posiadaniu H. Tadeusiewicz.

Pierwsze Jej publikacje w znanych ogólnopolskich czasopismach naukowych również dotyczyły dziewiętnastowiecznych periodyków literackich wydawanych w stolicy. Przykładem może być „niepozorne pisemko o dziwnym tytule”, efemeryda prasowa z 1827 r. „Chwila Spoczynku”³. Autorka w ciekawy sposób zaprezentowała tytuł prasowy wydawany przez niedoświadczonych publicystów warszawskich, ukazując jego rolę w okresie ożywionego sporu romantyków z klasykami i ostrej cenzury. Pisemko, przeznaczone dla pici pięknej, zawierało w kilku działach polemiki, rozprawki literackie, poezję ostro krytykowaną w ówczesnej prasie oraz modę; zagadnienia te H. Tadeusiewicz dokładnie prześledziła. Przypomniała również czasopismo literacko-rozrywkowe „Motyl” wydawane w Warszawie w latach 1828-1831, zainicjowane przez ekscentrycznego księcia Włodzimierza Rafała Druckiego-Lubeckiego⁴.

Badaczka przybliżyła nieznane czasopismo zatytułowane „Dekameron Polski” J. K. Odyńca⁵, nadto – w krytyczny sposób – przedstawiła zawartość naukowo-literackiego miesięcznika pt. „Dziennik Warszawski” (1825-1829), ze szczególnym uwzględnieniem publikowanych na jego łamach tekstów literackich. Zaprezentowała również charakterystykę formalną i treściową „Biesiady Literackiej” w pierwszym okresie istnienia periodyku w latach 1876-1881⁶. Tytuły te przedstawione zostały na szerszym tle rozwoju XIX-wiecznej prasy w Królestwie Polskim. Szczególne zainteresowanie wzbudziły recepcja dramatu i recenzje powieści polskiej zawarte w stołecznych czasopismach (m.in. „Bibliotece Polskiej”, „Rozmaitościach Warszawskich”, „Gazecie Polskiej”, „Kurierze Warszawskim”, „Gazecie Warszawskiej”). Omówienia poparte zostały licznymi cytatami⁷.

³ H. Tadeusiewicz, *Zapomniane czasopismo warszawskie z epoki przedpowstaniowej* („Chwila Spoczynku” 1827), „Roczniki Biblioteczne” 1966, z. 34, s. 345, 348; *Proromantyczne czasopismo warszawskich podchorążych*, „Łódzkie Towarzystwo Naukowe Societas Scientiarum Lodziensis. Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Naukowych” 1967, nr 3, s. 1-7.

⁴ Taż, „Motyl” (1828-1831) – warszawskie czasopismo literacko-rozrywkowe, „Rocznik Historii Czołapiściennictwa Polskiego” 1972, nr 3, s. 329-342; „Motyl”. *Pismo periodyczne tygodniowe*, w: *Literatura polska: przewodnik encyklopedyczny*, t. 1, Warszawa 1984, s. 694.

⁵ Taż, *Uwagi o „Dekameronie Polskim” J. K. Odyńca*, „Rocznik Historii Czołapiściennictwa Polskiego” 1969, z. 1, s. 13-18.

⁶ Taż, *Przedlistopadowe czasopismo romantyków warszawskich* („Dziennik Warszawski” 1825-1829), „Rocznik Historii Czołapiściennictwa Polskiego” 1967, z. 2, s. 5-23; „Biesiada Literacka” za czasów redaktorstwa Gracjana Ungra (1876-1881), „Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi” 1993, t. 2, s. 67-79.

⁷ Taż, *Poglądy na rolę prasy w latach 1815-1830*, „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Naukowych Łódzkiego Towarzystwa Naukowego” 1970, nr 3, s. 1-6; *Recepcja dramatu na łamach czasopism warszawskich z lat 1825-1830*, „Prace Polonistyczne” 1991/92 ser.

Drugi nurt zainteresowań H. Tadeusiewicz tworzą publikacje dotyczące początków fachowej prasy drukarskiej w Polsce. Były to czasopisma wydawane w drugiej połowie XIX w., które wcześniej nie doczekały się opracowań. Autorka prześledziła stan ich zachowania w polskich bibliotekach oraz dostępne wzmianki w źródłach encyklopedycznych i bibliograficznych. Wyodrębnione periodyki (m.in. „Czcionkę”, „Pracę”, „Budzik”, „Przewodnik dla Spraw Drukarsko-Litograficznych”, „Ognisko”, „Drukarski i Księgarz”, „Przegląd Drukarski”) omówiła szczegółowo w artykułach⁸. Po dokonaniu prekursorskiej analizy prasoznawczej tytułów przedstawiła najważniejsze zagadnienia obecne na ich łamach m.in. trudności w doborze i kształceniu kadr, działające ówczesne organizacje zawodowe drukarzy, szeroko podejmowaną problematykę zawodową i społeczną⁹. Długoletnie badania prasy fachowej pozwoliły na uogólnienie tematu¹⁰, co zaowocowało rozprawą habilitacyjną zatytułowaną *Drukarstwo polskie drugiej połowy XIX wieku w świetle fachowych czasopism drukarzy z lat 1872-1900: problematyka zawodowa i społeczna* (Łódź 1982), która zyskała bardzo dobre oceny recenzentów¹¹.

47, s. 103-128; *Powieść polska na łamach czasopism warszawskich z lat 1825-1830*, tamże 1977 ser. 33, s. 221-233.

⁸ Taż, *Polskie czasopisma drukarskie XIX wieku: (stan zachowania i stan badań, charakterystyka bibliograficzno-typograficzna)*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1979, nr 2, s. 25-40; „Przegląd Drukarski” – *nieznane czasopismo fachowe z końca XIX wieku*, „Roczniki Biblioteczne” 1971, z. 1-2, s. 43-55; „Przegląd Drukarski” Seweryna Baylego, tamże 1974, z. 1/2, s. 373-382; „Budzik” (1883) – *pismo drukarzy krakowskich*, tamże 1975, z. 1/2, s. 201-215; „Praca. Dwutygodnik poświęcony sprawom drukarskim” (Lwów 1878), tamże 1976, z. 3-4, s. 771-785; „Przewodnik dla Spraw Drukarsko-Litograficznych” *lwowskie czasopismo fachowe z końca XIX w.*, tamże 1976, z. 1-2; „Czcionka” (1872-1876) – *pierwsze czasopismo drukarskie w Polsce*, tamże 1977, z. 3/4, s. 749-799; „Ognisko. Czasopismo dla spraw drukarskich i pokrewnych zawodów”: (okres pierwszy 1895-1900), tamże 1978, z. 1/2, s. 57-116; „Drukarski i Księgarz” (1897-1901) – *pismo warszawskich typografów*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1983, z. 3, s. 35-47.

⁹ *Problem kształcenia zawodowego drukarzy na łamach galicyjskich czasopism drukarskich z lat 1872-1900*, „Ze Skarbcza Kultury” 1980, z. 34, s. 113-124; *Organizacje zawodowe drukarzy lwowskich w świetle ich prasy fachowej z lat 1872-1900*, „Roczniki Biblioteczne” 1982, z. 1/2, s. 77-107; *Problematyka zawodowa i społeczna na łamach galicyjskich czasopism drukarzy z lat 1872-1901*, „Rocznik Biblioteki Narodowej” 1981/1982, s. 279-312; *1 Maja w świetle prasy drukarzy we Lwowie (1889-1900)*, „Kwartalnik Historii Ruchu Zawodowego” 1986, z. 2, s. 71-77; *Walka strajkowa drukarzy galicyjskich w świetle ich prasy fachowej XIX wieku*, „Z Pola Walki” 1987, z. 3, s. 93-99.

¹⁰ *Czasopisma drukarskie galicyjskie z lat 1872-1900 jako źródła do dziejów druku polskiego XIX wieku*, „Studia o Książce” 1981, s. 113-152.

¹¹ Rec. B. Jastrzębski, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1984, nr 1, s. 115-117; A. Kłossowski, „Roczniki Biblioteczne” 1984, z. 1-2, s. 422-426; M. Kocójowa, „Studia o Książce” 1984, t. 14, s. 223-232.

Hanna Tadeusiewicz zajęła się również tytułami wydawanymi w XX wieku. Wśród nich znalazły się czasopisma drukarskie ukazujące się na początku minionego stulecia: „Poradnik Graficzny” (1905-1906) i „Polski Poradnik Graficzny” (1908)¹² oraz w okresie dwudziestolecia międzywojennego: „Grafika Polska” (1921-1928), „Pracownik Graficzny” (1928-1939) i „Grafika” (1930-1939)¹³. Autorka przypominała mniej znane tytuły prasowe, czego przykładem może być zaprezentowany XVIII-wieczny dwutygodnik popularno-naukowy „Polak Patriota” (1875), który szczegółowo zanalizowała¹⁴.

W latach 1966-2010 Pani Profesor opublikowała łącznie 37 artykułów prasoznawczych w tym jedną monografię dotyczącą czasopism, będącą książką habilitacyjną. Swoje publikacje ogłaszała w fachowych czasopismach naukowych: „Rocznikach Bibliotecznych”, „Roczniku Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego”, a później „Kwartalniku Historii Prasy Polskiej”, „Studiach o Książce”, „Biuletynie Głównej Biblioteki Lekarskiej”, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Librorum”. W większości były to obszernie kilkunastostronicowe opracowania zaopatrzone w bogaty aparat naukowy.

Barwny język publikacji H. Tadeusiewicz stanowi zarazem przykład dobrego piarstwa naukowego. Podejście badawcze zaś jest solidne, poparte literaturą przedmiotu, starannym przeglądem zawartości prezentowanych periodyków. Od początku drogi naukowej badaczka nie obawiała się czasochłonnej i żmudnej pracy w zakresie prasoznawstwa. W kręgu Jej zainteresowań było zasadniczo

¹² Taż, „Grafika” (1912), „Roczniki Biblioteczne” 1979, z. 2, s. 117-126; *Czasopismo „Grafika” (1930-1934, 1938-1939) i jego znaczenie dla rozwoju przemysłu i sztuki typograficznej w Polsce w okresie dwudziestolecia międzywojennego*, „Rocznik Gdański” 2001, s. 147-166; „Poradnik Graficzny” (1905-1906) i „Polski Poradnik Graficzny” (1908): przyczynki do dziejów etosu piśmiennictwa drukarzy, „Roczniki Biblioteczne” 2005, s. 257-266.

¹³ „Pracownik Graficzny” (1928-1939). Część 1, *Powstanie czasopisma. Zagadnienia fachowe*, „Roczniki Biblioteczne” 1986, z. ½, s. 111-135; „Pracownik Graficzny” (1928-1939). Część 2, *Problematyka zawodowa i społeczna*, tamże 1987, z. 2, s. 151-191; *Stan badań i stopień zaawansowania prac nad historią polskich czasopism typograficznych w latach 1901-1939*, w: *Nauka o książce, bibliotece i informacji naukowej we współczesnym świecie*, Warszawa 2003, s. 74-77; *Problematyka artystyczna i zawodowa na łamach „Grafiki” z lat 1930-1939*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Librorum” 2002, nr 11, s. 127-145. *Czasopismo „Grafika” (1930-1934, 1938-1939) i jego znaczenie dla rozwoju przemysłu i sztuki typograficznej w Polsce w okresie dwudziestolecia międzywojennego*, „Rocznik Gdański” 2001, s. 147-166.

¹⁴ *Zapomniane czasopismo popularnonaukowe z czasów Oświecenia („Polak Patriota” 1785)*, „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Naukowych Łódzkiego Towarzystwa Naukowego” 1993, t. 47, s. 201-209; „Polak Patriota” (1875): charakterystyka czasopisma, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Librorum” 1995, z. 6, s. 33-64; *Problematyka lekarska na łamach warszawskiego czasopisma popularnonaukowego „Polak Patriota” 1785*, „Biuletyn Głównej Biblioteki Lekarskiej” 1993, nr 348, s. 33-43.

czasopiśmiennictwo literackie i drukarskie, zaledwie kilka publikacji wykracza poza te typy periodyków. Wszystkie artykuły dotyczące czasopism podporządkowane były określonej strukturze wewnętrznej. We wprowadzeniu do artykułów zawsze znaleźć można informacje o znanej bądź też niedostępnej literaturze o tytule, następnie charakterystykę ogólną pisma podającą wiadomości o drukarni, redakcji, cechach wydawniczo-formalnych, prenumeracie, przyjętej linii programowej i szacie graficznej. W drugiej części, w zależności od podjętego tematu, Pani Profesor przedstawiała treść łamów z autopsji. W podsumowaniu formułowała trafne i krytyczne wnioski. Publikacje prof. Hanny Tadeusiewicz dotyczące prasy literackiej i drukarskiej przypominały wiele periodyków ukazujących się w XVIII, XIX i XX w., poszerzyły naszą wiedzę o rozwoju czasopiśmiennictwa w Polsce.

Bibliografia prasoznawcza Hanny Tadeusiewicz (1966-2010)

1. *Zapomniane czasopismo warszawskie z epoki przedpowstaniowej („Chwila Spoczynku” 1827)*, „Roczniki Biblioteczne” 1966 (druk 1967) R. 10 z. 34 s. 345-361.
2. *Proromantyczne czasopismo warszawskich podchorążych*, „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Naukowych Łódzkiego Towarzystwa Naukowego Societas Scientiarum Lodziensis” 1967 R. 21 nr 3 s. 1-7.
3. *Przedlistopadowe czasopismo romantyków warszawskich („Dziennik Warszawski” 1825-1829)*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” 1967 t. 6 z. 2 s. 5-23.
4. *Czasopisma warszawskie z lat 1825-1830 jako obraz życia literackiego stolicy w epoce przedpowstaniowej*, Łódź 1969 [praca niepublikowana w posiadaniu Autorki].
5. *Uwagi o „Dekameronie Polskim” J. K. Ordyńca*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” 1969 t. 8 z. 1 s. 13-18.
6. *Drobny przyczynek do dziejów czytelnictwa w Polsce*, „Bibliotekarz” 1970 nr 1 s. 19-20. [O czytelnictwie prasy w kawiarniach warszawskich w roku 1830].
7. *Poglądy na rolę prasy w latach 1815-1830*, „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Naukowych Łódzkiego Towarzystwa Naukowego” 1970 R. 24 nr 3 s. 1-6.
8. *„Przegląd Drukarski” – nieznanne czasopismo fachowe z końca XIX wieku*, „Roczniki Biblioteczne” 1971 R. 15 z. 1-2 s. 43-55.
9. *„Motyl” (1828-1831) – warszawskie czasopismo literacko-rozrywkowe*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” 1972 R. 11 nr 3 s. 329-342.

10. „Przegląd Drukarski” Seweryna Baylego, „Roczniki Biblioteczne” 1974 (druk 1975) R. 18 z. ½ s. 373-382.
11. „Budzik” (1883) – pismo drukarzy krakowskich, „Roczniki Biblioteczne” 1975 R. 19 z. ½ s. 201-215.
12. „Praca. Dwutygodnik poświęcony sprawom drukarskim” (Lwów 1878), „Roczniki Biblioteczne” 1976 (druk 1977) R. 20 z. 3-4 s. 771-785.
13. „Przewodnik dla Spraw Drukarsko-Litograficznych” lwowskie czasopismo fachowe z końca XIX w., „Roczniki Biblioteczne” 1976 R. 20 z. 1-2
14. „Czcionka” (1872-1876) – pierwsze czasopismo drukarskie w Polsce, „Roczniki Biblioteczne” 1977 R. 21 z. 3/4 s. 749-799.
15. Powieść polska na łamach czasopism warszawskich z lat 1825-1830, „Prace Polonistyczne” 1977 ser. 33 s. 221-233.
16. „Ognisko. Czasopismo dla spraw drukarskich i pokrewnych zawodów”: (okres pierwszy 1895-1900), „Roczniki Biblioteczne” 1978 R. 22 z. 1/2 s. 57-116.
17. „Grafika” (1912), „Roczniki Biblioteczne” 1979 R. 23 z. 2 s. 117-126.
18. Polskie czasopisma drukarskie XIX wieku: (stan zachowania i stan badań, charakterystyka bibliograficzno-typograficzna), „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1979 R. 18 nr 2 s. 25-40.
19. Problem kształcenia zawodowego drukarzy na łamach galicyjskich czasopism drukarskich z lat 1872-1900, „Ze Skarbca Kultury” 1980 z. 3/4 s. 113-124.
20. Czasopisma drukarskie galicyjskie z lat 1872-1900 jako źródła do dziejów drukarstwa polskiego XIX wieku, „Studia o Książce” 1981 R. 11 s. 113-152.
21. Drukarnictwo polskie drugiej połowy XIX wieku w świetle fachowych czasopism drukarzy z lat 1872-1900: problematyka zawodowa i społeczna, Łódź 1982, 218 s.
22. Organizacje zawodowe drukarzy lwowskich w świetle ich prasy fachowej z lat 1872-1900, „Roczniki Biblioteczne” 1982 (druk 1984) R. 26 z. 1/2 s. 77-107.
23. Problematyka zawodowa i społeczna na łamach galicyjskich czasopism drukarzy z lat 1872-1901, „Rocznik Biblioteki Narodowej” 1981/1982 (druk 1986) R. 17/18 s. 279-312.
24. „Drukarski i Księgarski” (1897-1901) – pismo warszawskich typografów, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1983 R. 22 z. 3 s. 35-47.
25. „Motyl”. Pismo periodyczne tygodniowe. W: Literatura polska: przewodnik encyklopedyczny, t. 1 Warszawa 1984 s. 694.
26. 1 Maja w świetle prasy drukarzy we Lwowie (1889-1900), „Kwartalnik Historii Ruchu Zawodowego” 1986 R. 25 z. 2 s. 71-77.

27. „Pracownik Graficzny” (1928-1939). Część 1, Powstanie czasopisma. Zagadnienia fachowe, „Roczniki Biblioteczne” 1986 (druk 1988) R. 30 z. 1/2 s. 111-135.
28. „Pracownik Graficzny” (1928-1939). Część 2, Problematyka zawodowa i społeczna, „Roczniki Biblioteczne” 1987 (druk 1988) R. 31 z. 2 s. 151-191.
29. Walka strajkowa drukarzy galicyjskich w świetle ich prasy fachowej XIX wieku, „Z Pola Walki” 1987 R. 30 z. 3 s. 93-99.
30. Recepcja dramatu na łamach czasopism warszawskich z lat 1825-1830, „Prace Polonistyczne” 1991/92 ser. 47 s. 103-128.
31. „Biesiada Literacka” za czasów redaktorstwa Gracjana Ungra (1876-1881), „Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi”, 1993 t. 2 s. 67-79.
32. Zapomniane czasopismo popularnonaukowe z czasów Oświecenia („Polak Patriota” 1785), „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Naukowych Łódzkiego Towarzystwa Naukowego” 1993 t. 47 s. 201-209.
33. „Polak Patriota” (1875): charakterystyka czasopisma, „Acta Universitatis Lodzianis. Folia Librorum” 1995 z. 6 s. 33-64.
34. Problematyka lekarska na łamach warszawskiego czasopisma popularnonaukowego „Polak Patriota” 1785, „Biuletyn Głównej Biblioteki Lekarskiej” 1993 (druk 1995) R. 39 nr 348 s. 33-43.
35. Czasopismo „Grafika” (1930-1934, 1938-1939) i jego znaczenie dla rozwoju przemysłu i sztuki typograficznej w Polsce w okresie dwudziestolecia międzywojennego, „Rocznik Gdański” 2001 s. 147-166.
36. Problematyka artystyczna i zawodowa na łamach „Grafiki” z lat 1930-1939, „Acta Universitatis Lodzianis. Folia Librorum” 2002 (druk 2003) t. 11 s. 127-145.
37. Stan badań i stopień zaawansowania prac nad historią polskich czasopism typograficznych w latach 1901-1939, w: *Nauka o książce, bibliotece i informacji naukowej we współczesnym świecie*, Warszawa 2003 s. 74-77.
38. „Grafika Polska” (1921-1928). Charakterystyka czasopisma, w: *Przestrzeń informacji i komunikacji społecznej*, red. M. Kocójowa, Kraków 2004 s. 392-401.
39. „Poradnik Graficzny” (1905-1906) i „Polski Poradnik Graficzny” (1908): przyczynek do dziejów etosu piśmiennictwa drukarzy, „Roczniki Biblioteczne” 2005 R. 49 s. 257-266.

Evelina Kristanova

**SCIENTIFIC WORKS ABOUT PRESS
OF PROFESSOR HANNA TADEUSIEWICZ**

The author presents scientific works about Polish historical press of Hanna Tadeusiewicz. The professor wrote many articles about printing periodicals in XIX and XX century like "Czcionka", "Praca", "Drukarz i Księgarz" and unknown titles like "Chwila Spoczynku" or "Motyl". There is the bibliography of works, too.